

DM MAGAZIN

Valami, ami már van: a Somogyi-könyvtár fiókkönyvtára a 606-os épületben

Művelődés Tarjánban

Tarján városrész, a vele összeépült új felsővárossal együtt mintegy 117 hektárral terülten fekszik. Harminczernél is többen élnek itt. Tanulmányos egy hétvégi csatangolás. Az utcák néptelenek, imitt-ammott kényelmes sétatők. Sokak gyerek a dühöngőkben. Csúcsforgalom a Lila Akácban és a Kék Csillagban. Képzletbeli pillantás az ablakok mögé: a vasárnapi húsleves- és rántottthús-illatok elűlven, újságok, karoszékekben-bőbiskolások, csendes emésztés. Vendégeskedés. Gyereksírás. Estére pedig szürkéskékre változnak az ablakok: tévé és tévé. Másnap új nap, új hét, munka, este és a következő hétfőig kezdődik minden elől.

Egy hang az ABC-ben: — Ugyan, mondja már meg, minek kéne ide más? Ebben a rohanós életben nincs idejük az embereknek ismeretterjesztő előadásokra, meg klubokra járni! Hétfőre is örülök, hogy a családdal együtt lehetek. Aki moziba-színházba akar menni, ott a busz, nincs olyan messze a Belváros!

A fiatalasszony két éve van gyes-en. Már szívesen visszamenné dolgozni, de kislánya beteges, nem lehet.

Falkórságban élünk, szenvedünk sokat. Hová menjek egész nap? Először is nincs kire hagyni a gyereket. A rótmama-szolgálat nehézséges és főleg drága. A bölcsődék zsúfoltak, a szomszédasszonyom is a Kossuth Lajos sugárútra hordja a kicsit. Persze, az bizony jó volna, ha itt, Tarjánban a közelben volna valami, én biztosan elmennék, ha a gyerekekkel addig lehetne valamit csinálni. Ha valami közös foglalkozást nekik, ilyesmit... Nekünk csak a tévé van. Az a szerencsém, hogy nagyon szeretek olvasni, így ki lehet bírni valahogy.

Nézzünk hát körül: mi is van, milyen művelődési lehetőségek is találhatók — a 117 hektáron?

A Somogyi-könyvtár fiókkönyvtára a 606-os épületben. Negyven négyzetméter, tavaly tizenkétszer 31 ezernél is több könyvet kölcsönöztek. Március elsején a felsővárosi garzonházban nyílik meg a másik, ez már 250 négyzetméteres, 11 ezernél is több kötetes 1.sz. A Szirmai István Általános Iskolában a múzeummal való együttműködés keretében rendezték eddig három kiállítást, a pártházban és a Hazafias Népfőnt-nál egyelőre. A népfőnt-nál jelenleg még szabó-varrás tanfolyam működik. A Csillag téri és a tartományi ABC-ben könyveket is árúlnak, az előbbi áttáiban karácsony táján már hétig könyvtárat is lehetett látni. Három hírlaposbóde. Kész.

A gyerekeknek jut a legtöbb: a játszótéren — November 7. Művelődési Központ szervezésében nyaranta napközis bábelőadásokat tartanak, minden óvodában van bábszínház, a bábszínház gyakran látogatja őket.

— Felépítményjellege miatt a művelődés maig legkiszolgáltatottabbja gazdasági életünknek — mondja Nagy László, a városi tanács művelődésügyi osztályának művelődési csoportvezetője. — Szegeden a lakásépítés az első mindenekfelett, a művelődési intézmények között pedig az óvodák, iskolák. Az viszont igaz, ha egy városi városrész kulturális ellátottsága a tét, egy művelődési centrum mindenekfelett kellene. Heterogén a tarjáni-felsővárosi lakosság szociális összetétele, viszont sajátos körülmények között, sajátos városrészben élnek. A belvárosi művelődési intézmények nem segíthetnek, ha a városi lakosság saját feladatait másfelé „viszik őket”. Külön apparátus kellene, a beköltözött városi lakosság gondjait megoldandó... Tény, hogy az itt lakók többsége munkahelyre jövet-menet érinti a városközpontot, információkat kap, egy részük be is jár. De ez éppen azt bizonyítja: volna igény Tarjánban belül is. Számolni kell a sok fiatalal, a kismamákkal. Az életforma, a szocialista életmód kialakításában kellene, hogy döntő szerepet kapjon a lakótelepi művelődés ügye. Abban, hogy segíthesse a beilleszkedést, a mai társadalom kívánalmait megvalósító ma-tartásformák, új igények kialakítását. Az alap mindehhez — csak az intézmények lehetnének!

Tóth László, a városi tanács tervezőjének vezetője:

— A tarjáni művelődési központ hiányának egyértelműen anyagi okai vannak. Kezdetből fogva szerevelt a tervekben, sajnos, ebben az öt éves tervben nem kerülhet rá sor. A város vezetősége nem mondott le megvalósításáról: a VI. ötéves tervben visszatérünk rá. A helye már régóta megvan: a 600-as

épületek által körbezárt térségen épül majd fel. Klubokkal, filmvetítőre alkalmas termekkel...

Gérelt papírt tesz elém. „Tarján városrész VI. ütemének területén az eredeti elgondolások szerint iskola és közművelődési centrum épülne. Az V. ötéves fejlesztési terv csak az iskolát tartalmazza, tekintettel arra, hogy a rendelkezésünkre álló fedezet (206 millió forint) a művelődési centrum mintegy 35 millió forintos költségét nem biztosította... A kulturális létesítmény így a lehetőségek függvényében a VI. ötéves tervben valósítható meg.”

— Az igények állandóan nőnek. Először azt mondja az ember: lakás kell. Ha megvan: legyen bölcsőde-óvoda-iskola a gyerekeknek. Azután: legyen hol megvennem a vacsorát. Majd: miért nincs mozi? Csak éppen a lehetőségek és az igények: két külön dolog, nem könnyű az elsőnek utóérni a másodikat.

Mondhatná bárki: ma, amikor a közművelődés „sláger”, a tarjániak és a felsővárosiak munkahelyeiken munkáművelődési címen kapnak egyet-mást, legalább is megvalósuló lehetőségeket a kultúrálódáshoz. Mindez igaz, csak hogy a munkahelyét legjobban szerető embernek is más — az otthona. Az otthon, ami a városi lakó embernél városrészt, többnyire külvárost jelent. Innen csúsznak ki az ismeretségek, a barátságok, olykor a szerelmek is. Innen az egészséges lokálpatriotizmus, kicsiben. S a legfontosabb: a megtartó-összetartó közösség tudata és élménye.

Lehetne hivatkozni arra is: Tarján vonzáskörzetébe tartozik például a közeli Postás művelődési otthon. A szinte nullpontra levő jelenlegi adottságokhoz képest léte valóban jelent valamit. Annak ellenére, hogy összesen egy tiszteletdíjas népművelő tevékenykedik itt, s a régi filmek hétfői vetítésén kívül balettktatás, néhány ismeretterjesztő előadás és könnyű műfajú ORI-programok jelentik a rendezvények zömét. Csak hogy maga az épület előregedett, elhasznált, kicsit és korszerűtlen. Egy szóval: nem az igazi. A petőfitepi klubkönyvtár már több lehetőséget rejt magában. Még egy éves sincs, szép, korszerű, de kissé már messzebb van. A zenés rendezvényekre felsővárosi fiatalok is kijárnak. Izzóló a programokból: önévelési tanfolyam, gyűjtők klubja, előadás a szülő- és gyümölcs-termesztésről, „csinálni”: kozmetikai tanfolyam, film-múzeum minden csüörtökön. Terveik között szerepel nyáron egy po'beat- és fo'kbeat-dalfesztivál, melynek keretében Tarján és Felsőváros egy-egy terén nyilvános koncerteket tartanak majd. Am ők is komoly gondot küszködnék: lakótelepi művelődésre nincs ember. Ezzel a problémával kellene, aki fel tudná mérni a tennivalókat, össze tudná fűzni a rendezvényeket. Mindenesetre ez már valami, valami olyasféle kellene — egy kicsit odébb, a tizenévesek közé.

Téli este Tarjánban. A panel-tömbökben hunyoroznak a sárgás ablakszemek. A víztorony kontúrja itt is, ott is betákolódik a látóhatárba, körül ködbe átvágyva. Harmincezer ember Tarjánban, amelyben nemcsak lakni, de élni is lehet!

DOMONKOS LÁSZLÓ

Katona Judit

Virágsípok

En nem dobáltam madarat s nem téptem ki bogarak szárnyát, de minden kis bűnben benne voltam. Emlékek halk szellője jár át.

A csúzik útja messzevit. A kavicsok még mindig szállnak. Eltemettük a verebet a nyárfá mellé. Ez volt a bánat.

Az utcáól a Vég-híd a rühes macskát felkötötték. Ez volt az első izonyat és vinnyogó a fészre int még.

Sarat gyűrtünk s az ágy nem it széttevék a dűznők a kútnál. Anvám csak sirt és jajgatott, hogy sírba viszük. Nem tanú már

En nem dobáltam madarat, de néha áttetsző könnyet sírok és szívdohogva figyelek, ha szólalnak a virágsípok.

Hagyományok újulása?

Vőfély: a lakodalom szertartásmestere. Alakváltozata: vőfély — írja Bálint Sándor a Szegedi Szótárban. Ha változik a szertartás, változnia kell a szertartásmesternek is.

Egy szociológustábor résztvevőivel bementünk egy lakodalomba a zombói kultúrotthonba. Vacsoránál ült a vendégzereg, nagy tál pörkölttel a kezében aró! mejtelt épp a vőfély, hét szilaj bikával verekedett a paprikáért. A hallgatóság ismerhette a történetet, mert alig figyeltek rá, beszélgettek, zörögtek a kanálukkal, egy kövér ember meg éppen süsséggel rákiáltott, hozza már azt a húst, ne kántáljon annyit. A vőfély ugyan emlegette, mennyire sütheti a mögötte sorakozó menyecskéket a hústól, de csak tovább beszélt, jól megnyomva a verssorok utolsó, rimes sztagjait.

Fejünk fordult közben a figyelem, izmolt, kiöltözött emberek meredtek farmeres, hivatlan kompániánkra. Mondta is a szociológus, aki az Akadémiáról jött a falusi hétköznapiakat vizsgálni, jó lesz, ha hátrább húzódunk, mert most teremti a vőfély a közösséget, nem sikerül neki, ha mindenki ide bámul.

O. I.-hez családi nosztalgiaik fűznek. Ó vőfélykedett az anyámék lakodalmán. Alaposan megcsúfolta az idő azóta, érzéskületes a jobb lába, fektünie kell. Fejénél egy sereg kalendárium, fájdalom: arccal markolással befáslizott bokáját.

Kérdem tőle, ha nem fájna a lába, elmenne-e még lakodalmazni. Legyint.

— Fiatalnak való az. Ki is megy már a divatból a régi nagy mulatás. Nem szeretnek, nem is tudnak a mai fiatalok mulatni. Itt volt a lakodalom a szomszédban, hozott az unokám egy kislányt a szakiskolából, az csak fantálgott. Körbeálltunk, férfiak, a rezekek közepén, összekapcsoktunk, énekeltünk. Hívom a gyereket, gyere danolni. A nagylány meg visszahúzza. Mi ez, azt mondja, sakálvokál?

— Mi a véleménye a mostani vőfélyekről? Jobbak, rosszabbak, mint a maga idejéből valók?

— Nem rosszabbak azok. Csak hát a világ megváltozott, ők meg most is azt mondják, amit harminc éve tőlünk tanultak. Régen mindenre volt vers, de a jó vőfély tett is hozzá. Hogy passzen-tos legyen, igaz is legyen, nevetni is lehessen rajta.

Mondja is mindjárt a rigmust a bőzme legényről, aki pállott szájall ment leányt kérni, de a bajszát szépen kisüvickolta. Eleven pikareszk történet, gazdag jellemköllektívál, a végén a bumburnyák hős, ha feleséget nem is, tapasztalatot bőven szer-rez.

Miért nem ezek a rigmusok maradtak fenn, miért a mindenre isten áldását kérő vallásosság, millenniumot idéző, mellőngető magyarkodás? Tartalmukban kopnak, üresednek ezek a hagyományok. Formájukban pedig egyre hivalkodóbbak lesznek. Megélt I. bátyám, hogy az egyszerű gazdag ember úgy adta férjhez a lányát, hogy fölmasztott az udvarban az eperfára, és mindenkit meghívott, ameddig csak ellátott a fáról. Nem is régen, a hetvenes évek elején volt ez az egyszerű lakodalom, s az igazsághoz tartozik, hogy az örömapa az autótulajdonosokat onnan is meghívatta, ahová még az eperfáról sem látott el.

— En régen örömmel mentem vőfélykedni, mert szerettem mulatni, emberek közt lenni, az eszemet jártatni. Nem pénzért, mint most. Adtak egy doboz cigarettát, ajándékba, az az enyém volt. És nem szaladt el mindenki hajnalban. Tánclottunk mánao délig, még ebédet is adtak. Most, hogy vége az ünnepségnek, nem várak vőfély már tarja is a markát három-négyváz forintért, és megy haza aludni.

Akkor házban volt a lakodalom, csak a rokonokat hívták meg. Ismert mindenki mindenkit. Most meg olyan idegenek vannak, hogy sose látták egymást azelőtt. Kifájl már ez is, csak a felhajtás marad még a régi szép szokásokból.

A Családi Eseményeket Rendező Iroda Dugonics téri kirakatóból kulacscai, szalagosan mosolyog a járőkelőkre egy fényképről Horváth Lajos. Ő az iroda szerződött vőfélye, poeta, mókamester, lakodalmi főrendező egy személyben. Régen kezdte, 13 éves korában. Jött a háború, akkor nem nagyon lehetett lakodalmazni. Utána a jegyrendszert, nehéz volt annyi húst szerezni, amennyi egy lagzihoz elegendő. 1956 után, annyi más dologgal együtt, a lakodalom ügye is rendeződött.

— Ha valaki ma megházasodik, nemcsak a rokonokat, szomszédokat hívja, hanem a munkatársait, barátait is. Ha térszben van a lakodalom, az elnököt mindjárt meghívják násznagynak. Akkor már a vezetőséget se lehet kihagyni. Olyan egy termelőszövetkezet, mint egy nagy család — magyarázza Horváth Lajos.

— Nem magamutogatás, nagyzási mánia-e ilyen nagy lagzit tartani?

— Rosszindulattal mindenre rá lehet fogni, hogy nagyzolás. Van miből, ennyi az egész! Ilyen alapon a házépítésre, vagy az irhabundára is lehet mondani, hogy nagyzási hóbort.

— Miért kevés manapság a jó vőfély?

— Nincs utánpótlás. Nem tudnak mit mondani. 1922-ben jelent meg utoljára vőfélykönyv, azt másolgatják még ma is. Engem felkérték a Népművelési Intézetből, hogy írjam le, amiket mondani szoktak. Azt választottam, még csiszolgtam, változtattam őket. Ha kiadnánk egy vőfélykönyvet, biztos változna a helyzet.

— Milyen a jó vőfély?

— Nem szabad berúgnia. Tőle függ a vendégek hangulata. Ismernie kell a családát, amely tartja a lagzit. A vendéget általában szóval kell tartani, szórakoztatni. A humort szeretik, a vidámságot. Doigoznak egész héten, fel kell vidítani őket, a vőfély dolga, hogy mulattassa a násznépet.

— Kitől tanulta a mondókáit?

— Ezeket a mostaniakat magam írtam. A Horthy-korszakban, meg azelőtt is, az egyházi esküvő volt a lakodalom közepe, a vőfélyversek is tele voltak valóságos dolgokkal. Ezt ki kellett hagyni, átírni olyanokra, amik ma foglalkoztatják az embereket. Ösrégi vőfélyszókás az ételherdők kiválasztása, bemutatása. Ezt más vőfély már nem csinálja. En megújítottam a verseket, mind-egyikre mondom valami vidámat, ami ráillik, kövér vagy sovány, feltéleny-e vagy kikapós. Az anyakönyvezetől is mondok beszédet. Hallgassa meg, fölvet-tük magnóra!

A hetvenes évek világa bontakozik ki a vőfélyversekből. A rigmusok kedvelt alakja a hetvenkedő, bikákkal verekedő, lányra ló csapatot vezető vőfély, aki ezúttal az örömapa megbízásából kiüríti az AFÉSZ-boltot, sőt még Pestre is szalaszt egy Trabantot portékáért. Rímes jellemrajz a másik az anyagias férjéről, akit még az ágyban is csak az érdekel, mikor gyűlik össze az autóra. Térszhumor a harmadik a rövid életű Borcsa tehénről, amelyet levágtak a zárszáma-jára.

— Azt mondják, nincs már meg az alapja a régi néphagyományok megújulásának. Hogy látja ezt Lajos bácsi?

— Ha nem lenne alapja, nem lennének egyre nagyobb lakodalmak, nem keresnék annyira a jó vőfényt.

— Mennyi honorárium jár a vőfélynek egy-egy lagzi után?

— Az a szokás, hogy egy zenez díját adják. De ha jó, vig lakodalom volt, borravalót is adnak.

— Mi hát az igazság, újulnak-e ma, a tömegkommunikáció, a társadalmi mobilitás korában a hagyományok? Lesz-e folklorja a mai kort jellemző munkáknak, a fóliázásnak, a tavaszi nagy retek-csomózásnak? Régi dzsentriszkások kérei virulása-e a mai lagzi, vagy igaz a van Horváth Lajosnak: egy gazdagodó új társadalom teremti meg a maga szokásait, közösségi kultúráját?

TANÁCS ISTVÁN